

Četiri sveska velikoga formata, pod naslovom *Ostjakologische Arbeiten*, koja zajedno izdaju Akademie der Wissenschaften der DDR, Berlin i Ungarische Akademie der Wissenschaften Budapest, epohalno su djelo ovoga maloga naroda. U prvim se dvjema knjigama nalazi ostjačko narodno pjesništvo (tekstovi i komentari), u trećoj: tekstovi ostjačkoga narodnoga pjesništva iz ostavštine W. Steinitza, a četvrta sadrži priloge jezikoslovlju i etnografiji. Sve dosadašnje knjige pokazuju bogatstvo života i folklornoga blaga te male nacionalne skupine u sibirskom dijelu Sovjetskog Saveza.

W. Steinitz je bio agilni proučavatelj narodnoga blaga i duhovne kulture na *ostjačkom jeziku*. Inače, o tom jeziku R. Simeon (Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, knj. 1, MH, Zagreb 1969, str. 1004) kaže slijedeće: "ostjački (... danas hantijski), jedan je od ugrofinskih jezika obsko ugarske skupine, ugarske grane, ugrofinske potporodice uralske porodice jezika, govori ga oko 18 tisuća [... 20-23 tisuće] ljudi u azijskome dijelu Rusije od Narima na Obu do ušća Oba, uglavnom u hantijsko-mansijskome nacionalnom okrugu. Narječja se znatno razlikuju... Piše se prilagođenom ruskom ćirilicom". Steinitz je, pored proučavanja ostjačkoga folklornoga blaga, napisao gramatiku ovoga jezika (Leipzig 1950) i, najvažnije, *Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache*, Berlin 1966. (tzv. DEWOS), te je najzaslužniji za svjetsko znanje o Ostjacima (danas se najčešće zovu *Hanti*, primjerice u velikoj sovjetskoj enciklopediji, Moskva 1988).

Ova treća knjiga objavljuje Steinitzove ostjačke tekstove iz ostavštine, točnije: građu koju je zapisao u svom dnevniku iz 1935. (dijelom ju je kasnije nadopunjavao kazivanjima ostjačkih studenata i drugih znalaca), a sadrži *priče* (bajke i predaje), *pjesme i zagonetke*. Svi se tekstovi prvi put objavljuju. Jezične redakture (transliteracija, prijevod, komentari) učinio je dijelom sam Steinitz (također spisima iz ostavštine), još više njegovi suradnici, učenic i prijatelji. Obrada je slična onoj u prvim dvama svescima.

Tekstovi ove knjige su iz 9 ostjačkih dijalekata: Vah, Vasjagan, Keuši, Nizjam, Atlym, Šerkaly, Kazym, Synja, Šuryškary i Obdorsk. Tu je ukupno 35 naslova priča i pjesama, te 516 zagonetki. Svaki se tekst navodi u izvorniku (transliteriran) i njemačkom prijevodu, svi su podijeljeni u motivske cjeline (Abschnitt) i popraćeni stručnim podacima: podaci o zapisivaču, kazivaču, vremenu zapisa, okolnostima nastanka priče/pjesme, jezičnom (tekstološkom) ekspertizom, osobito prema DEWOS-u. Kazivanja (i zapisi) s puni pojmovlja, znakova, simbola, fraza, idioma, što je i njemačkim prevodiocima pravilo velike teškoće. No, tumačenja tog pojmovlja na razini je suvremene znanosti o književnosti (posebno usmene književnosti), što je neosporna kvaliteta ove knjige. Tekstove bajkovitog sadržaja (desetak primjera) svrstava u Märchentypen po ATh klasifikaciji. Na motivskom i fabularnom planu, stereotipnim formulativnim izričajima uspoređuje se s najbližim ruskim tipovima. Pokazuju se, naravno, izvorni ostjački detalji: svijet motiva i motivacijski nizovi, naročiti likovi i fabularna izgradnja, ostjački mitološki svijet i svakodnevna zbilja, poseban i raznovrstan oblik formulativnog izričaja.

Predaje i kratke priče, osobito iz lovačkog svijeta, pune su zbiljskih detalja, ali i znakova rituala i običaja.

Posebnu skupinu priča sačinjavaju *priče iz života* niza kazivača, osobito najpoznatijega Steinitzova kazivača *K. J. Maremjanina*. On "war ein guter Kenner und Interpret der ost. Volksdichtung". Njegovo kazivanje *Iz života K. J. Maremjanina* sadrži 17 priča, osvjetljenih iz različitih aspekata, naročito "als freie Erzählungen nichtfolkloristischen Inhalts". Objašnjeno je kako u tome funkcioniraju tipični usmenoknjiževni izražajni sklopovi. Osvjetljeno je također kada, kako i gdje nastaje priča i kako se ona usvaja. Brojni su primjeri ovih priča usko vezani za osobitosti ostjačkog života: obredi i običaji, život uz rijeku, lov i lovne svečanosti - naročito Bärenfeste, obiteljski život, trenutke nastanka priče/pjesme, i sl.

Zagonetke (516 primjera) su Steinitzu kazivali brojni kazivači. Svrstane su po dijalektima (Vas-Vasjagan, Nizjam, Šerkaly, Kazym i Synja) i okupljeni oko različitog pojmovlja, osobito onoga što je bitno za Ostjake. To su, u prvom redu, *čovjek* (njegovo tijelo, duša, rad, društvo), *svijet* (kuća, rijeka, močvara, životinje) i *tajne svijeta* (život,

Wolfgang Steinitz, Ostjakologische Arbeiten, Band 3: Texte aus dem Nachlass, Herausgegeben von Gert Sauer..., Akadémiai Kiadó, Budapest 1989.

smrt, Bog, svemir). Strukture zagonetki, kako pokazuju primjeri, slične su ovome tipu usmene komunikacije uopće. Ipak očituje se u njima duša ovoga naroda, što je, sigurno, i najvažnije.

Ukratko: Steinitzova knjiga o Ostjacima, njihovoj kulturi i usmenoknjiževnoj izgradnji, vjeran je znak ove male društvene enklave, učinjena na način kako treba činiti knjige ovakve problematike.

Stipe BOTICA

Trifun Dimić, Romane, romaja, sovlahimate thaj e bahtarimate = Narodne romske kletve, zakletve i blagoslovi, Srpska čitaonica i knjižnica Irig, Novi Sad 1985. (Edicija "Stražilovo")

Narodne romske kletve, zakletve i blagoslovi objavljene u ovoj maloj knjižici sakupio je Trifun Dimić, romolog koji je već izdao nekoliko zbirki romskih narodnih pjesama i pripovjedaka. Navedena građa u knjižici je objavljena paralelno na romskom i hrvatskosrpskom jeziku, a podijeljena je u tri dijela. Prvi dio su kletve koje se odnose na život i smrt, zdravlje i bolest, rađanje, pojedine dijelove tijela, zatim porodične

kletve, te kletve u odnosu na životinje i u odnosu na nebeska tijela. Drugi dio su zakletve u odnosu na život i smrt, zdravlje i bolest, dijelove tijela, jelo i piće, životinje, nebeska tijela, zakletve u odnosu na osjećanja, u odnosu na pravdu i porodične zakletve. Treći, nakraći dio knjige, su blagoslovi za sretan put, za dobro zdravlje i blagoslovi-pohvale.

Vrijedan dio knjige su komentari koji daju objašnjenje pojedinih zaklinjanja i blagoslova. Na kraju je registar romskih i registar srpskohrvatskih riječi. U kratkom prikazu od nekoliko rečenica na koricama knjige autor navodi da "mnoge od navedenih umotvorina imaju korijene u prapostojbini", a da su "mnoge stečene među raznim narodima i etničkim grupama". Građu je zapisivao u izvornom obliku, ali ne navodi lokalitet niti o kojoj se grupi Roma radi, pa se to osjeća kao nedostatak ove knjige. Prešturi su i podaci o autoru.

Pored građe, vrijedni su autorovi komentari koji upotpunjuju građu objašnjenjem na koga se pojedina vrsta zaklinjanja upućuje, od koga je upućena te u kakvoj se to situaciji čini i na koji način. Pritom iznosi i cijele opise pojedinih vjerovanja i običaja kao i cijelu tužbalicu. Kroz ovu knjigu se mogu vidjeti vjerovanja i religije Roma (animizam i monoteizam), njihovi običaji i to najviše običaji i vjerovanja oko smrti kao što je spaljivanje pokojnika (npr. "Neka da Bog, da vatru ložiš sa mojim kostima"), sahranjivanje, običaji oko smrti mladića. Mnoga zaklinjanja i blagoslovi vezani su za putove i putovanja (npr. "Neka da Bog, da se raspu creva tvoja po drumovima velikim i ja da ih sakupljam"), a neke upućuju na neimaštinu (npr. "Neka da Bog, da umreš od gladi"), pa kroz takve primjere možemo nazrijeti i način života.

Navedene kletve, zakletve i blagoslovi nastale su sa ciljem ostvarenja svog magijskog djelovanja, a sve češće su samo rasterećene nagomilanih osjećaja. U ovim neobičnim riječima naglašena tona provlači se strah od mračnih sila i mukotrpnosti života (kletve i zakletve), ali i želja za boljim životom (blagoslovi).

Ova knjižica koju odlikuje neformalnost i sloboda jezika, te slikovitost izraza i ekspresivnost metafora, koristan je prilog proučavanju kulture i načina života Roma.

Lela ROČENVIĆ

Timočke poslovice, izreke i zagonetke, sakupio i priredio Ljubiša Rajković Koželjac, Prosveta, Niš 1989, 84 str.

Zbirka *Timočke poslovice, izreke i zagonetke* ima opširniji predgovor: *Neke odlike timočkih narodnih poslovice, izreka i zagonetaka*, 702 poslovice, 519 izreka, 169 zagonetaka i rječnik dijalektizama i manje poznatih riječi.

Ove sitne forme usmene književnosti većinom su zabilježene u srednjem Timoku, zatim u Zaglavku, Budžaku, Crnoj Reci i Negotinskoj krajini (u srpskim selima). Ipak